

Hónapló

Dalos György

Séta a Vencel téren

Budapest–Prága–Berlin, 2022. április 9.

Rövid, szomorú alkalom, Lóránt Zsuzsa temetése (*Mozgó Világ*, 2022 április) hozta magával, hogy évek óta először nem repülön, hanem oda-viszsa vonaton tettem meg a szülővárosom és mostani lakhelyem közötti utat. Míg Budapestre menet az intercity expresszről mindössze félórás várakozás után Bécsben szálltam át a romantikus nevű Hortobágy gyorsvonatra, addig Berlinbe Prágán át utaztam. A České dráhy szerelvénye 14.40-kor futott be a Hlavní nádražíra, onnan pedig 16.25-kor indult tovább egy másik vonat a német fővárosba. Vagyis hát szűken egy és háromnegyed órám maradt a továbbutazásig – épp annyi, hogy szétnézhettem a belvárosban. A metró egyetlen átszállással röpitett a Mústek állomásra. Gyalog is mehettem volna, de valami vágyakozott bennem a rég hallott figyelmeztető magnóhang után: „Ukončete výstup a nástup, dveře se zavírají”, azaz fejezzük be a ki- és beszállást, csukódnak az ajtók. Igen, már a cseh íráskép átvételével is azt szeretném érzékeltetni, hogy milyen régi emlékeket ébreszt bennem ez a zizegő-zsibongó dallam – hány prágai utamat kísérte diákkori kiruccanásoktól ellenzéki kapcsolatteremtéseken át komolykodó konferenciáig.

44

A Músteknél befordultam egy kis vegyesboltba, hogy beszerezzem a bizonyos árucikket, a gyógynövényalapú Becher-likőr cukormentes változatát, amely kizárólag ezen a földön kapható. A nemes itóka megvétele után még mindig bő órám maradt városnézésre. Ragyogó szombati napsütésben sétáltam felfelé az enyhén lejtős Vencel téren, s újra meg újra ámuldoztam a tömérdek szállodán, olasz és kínai éttermen, ruha-, cipő- és ékszerbolton, bankházon, H&M-en, Marks & Spenceren, Rossmannon, Billán – mintha az egész nyugati áruvilág ide költözött volna. Jóllehet az elmúlt évtizedekben a volt szocialista országok valamennyi fővárosában jártam, s ezekben sem nélkülöztem a globalizáció áldásait, ilyen procc, magamutogató gazdagságot talán csak Moszkva üzleti negyedében tapasztaltam. Pedig hát a Moldvparti város már a hatvanas években e bőség nélkül is a keleti tömb legnyugatibb színhelye volt, a Vencel tér és az onnan benyíló számtalan kis utca és belső udvar pedig az elszürkített Oktogonhoz, az árkadosított Rákóczi-úthoz és a kiglancolt Váci utcához képest maga volt a nagyvárosi dzsungel. Ha pedig továbbment az ember, előbb-utóbb az Óvárosban, a Károly hídnál, a zsidónegyedben kötött ki, szemben a várral, amely építészetileg mindmáig érintetlenül őrzi a fehérhegyi csata (1620) előtti Csehország historikumát.

De hát, fantáziálok a Cseh Nemzeti Múzeum felé menet, most is történeti aurában mozgok. Nemzedékem számára a Vencel tér mindenekelőtt

1968 augusztusát jelentette: a prágai lakosokat, akik sírva tiltakoztak a főtéren átvonuló tankoszlop ellen, s Jan Palach diák önkéntes tűzhalálát itt, szemben, a múzeum előtt. S végül a bársonyos forradalom apoteózisát, 1989 novemberét, amikor a „Václavákat” (így becézik a Vencel teret a prágaiak) egy héten át megszállva tartották a tüntetők, s végül, itt tőlem jobbra, a Melantrich Kiadó erkélyén deklarálta Alexander Dubček és Václav Havel a két történelmi esztendő, 1968 és 1989 egybeesését, a reformkommunizmus és a liberalizmus összefogását a demokrácia jegyében. A Melantrich – békebeli cseh médiaközpont – mint kiadóvállalat természetesen réges-régen a múlté: az 1948-as rendszerváltáskor felszámolták, az 1989-es újjáélesztési kísérletek a piaci viszonyokon szenvedtek hajótörést, a négyemeletes szecessziós épületet pedig 1999-ben elárverezték. A Hotel Melantrich luxuslakosztályának ékessége maga a történelmi erkély, míg a földszintet és a homlokzat egy részét gazdaként – ki más? – a Mark & Spencer uralja. Íme a prágai tavasz 2022-ben.

*

Amikor Dubčekék 1968 nyarán a Moszkvával folytatott hiábavaló tárgyalások után érezni kezdték a vesztüket, s a Varsói Szerződés inváziója napok, legfeljebb hetek kérdése volt, két rég esedékes államközi látogatás beiktatásával legalábbis késleltetni próbálták a katasztrófát. Augusztus 16-án Tito jugoszláv, 18-án pedig Ceaușescu román elnök látogatott Prágába. A csehszlovák vezetők nyilván úgy okoskodtak, hogy a Kreml aligha indítja útnak harci repülőgépeit és tankjait két ilyen illusztris személy ott-tartózkodásakor. S valóban: a koszorúzások, fogadások, nagygyűlések zavartalanul zajlottak. Pedig akkor már másodpercekre lebontva létezett a Dunaj hadművelet terve és a kezdő időpont, augusztus 20. A 23.00 órát is meghatározták. Egyetlen zavaró mozzanat jött közbe. U Thant ENSZ-főtitkár augusztus 16-án éppen Bécsben időzött egy úrkutatási értekezleten, és a fejébe vette, hogy átrándul a közeli Prágába, ahol a Károly Egyetemen már régóta várt reá a díszdoktorrá avatási szertartás. A pártvezetés ekkor utasította Leonyid Kutakov szovjet diplomatát, hogy finoman közölje a főtitkárral: jól fontolja meg tervezett prágai útját, „nehogy utólag akaratlanul is nehéz helyzetbe kerüljön”. Most, hogy Kijevben úgyszólván egymást érik a külföldi kormányfői látogatások, „akaratlanul is” e szomorú anekdotára kell gondolnom.

Ahány pályaudvar – Berlin, Bécs, Budapest, Prága –, mindenütt ukrán nyelvű felirat fogad: „Безкоштовна допомога біженцям” – ingyenes segítség a menekülteknek. Önkéntesek és emberbaráti szervezetek kávéval, édességgel, étellel-itallal várják a Keletről érkezőket, s elosztás után vonaton vagy autóbusszon különböző menekültközpontokba viszik őket. Ám nem mindenki veszi igénybe a csoportos szolgáltatást. Van, aki pénzét és holmiját összeszedve, látszólag magánturistaként lépi át a határt, s ha minden jól megy, már Nyugaton tartózkodó rokonához utazik tovább. Berlinbe induló vonatomban félkékjében szótlan férfival ülök szemben. Nem sokkal indulás után benéz hozzánk egy másik férfi, és angolul próbál velem szót érteni, ami nem könnyű dolog. Németemre fejét rázza, orrossal próbálkozom, és mit tesz Isten, az bejön. A férfi az iránt érdeklődik, hogy mennyire veszik szigorúan a csehek a

maszkot, neki ugyanis nincs. Szerencsére volt nálam egy fölösleges, felajánlottam neki. Ezután arról érdeklődött, megáll-e ez a vonat Ústí nad Labemnél. Megáll, mondtam, mire felöltötte a maszkot, és elköszönt. A velem szemben ülő szótlán férfi ekkor egyszerre megszólalt: azt kérdezte oroszul, ukrán vagyok-e. Mondtam, nem, magyar. Ekkor elmesélte, hogy ő Kramatorszkból jött el, mint mondta, „még azelőtt”, vagyis az orosz haderő első, márciusi rakéta-támadását megelőzően. A második április 8-án, éppen előző nap érte az ottani pályaudvart. Közben azon tűnődtem, hogy vajon miért nem szólalt meg a másik férfi jelenlétében, hiszen, vélhetnők, egyikük sem üdülni jött Csehországba. Lehet, hogy a közös sors legalább annyira elválasztja, mint amennyire összehozza az embereket?

*

Lassan bele kell törődnünk, hogy a Zoom túléli a koronavírus, amelynek eredetileg a következményeit volt hivatott enyhíteni. Baráti összejövetelek, szakdolgozatvédek, színházi premierek zajlanak képernyőn, mi több, újabban már fegyverszüneti tárgyalások is folynak videófelületen, miközben maguk a háborúk, sajna, nagyon is valóságos térben dühöngnek. Berlinbe hazatérve vasárnap délutánra várt a soron következő „meeting”. Tényleges helyszíne szerint a Bálint Házban zajlott. *A vészkorszak árvái* című könyvet mutatták be, amely a zsidó árvaházak történetét dolgozta fel emlékezések, korabeli dokumentumok és elemzések keretében. Magát a tárgyat, az árvaságot vagy félárvaságot hárman képviseltük: Eli Heller üzletember Jeruzsálemből, Landesmann György rabbi Torontóból és én Berlinből. Régi árvaházi növendék, Nádudvari Zoltán kezdeményezte a projektet, a szervezésben pedig Dombi Gábor, egykori fiúárvaházi társam fia jeleskedett. Egy meghívott vendég felolvasta Bársony Éva újságíró emlékezéseit az 1945-ös cionista gyerektáborról.

46

Számomra az volt a különleges, csakis a jelenkori kommunikációs helyzetben elképzelhető élmény, hogy közönségként lehettem jelen egy rendezvényen, amelynek videón szereplője is voltam. Egyszerre éltem meg magamat kettős képszerű valóságként, s ugyanakkor a számítógép előtt ülve néztem és hallgattam magamat, azt, amit egy héttel korábban a Spinoza kávéházban kamerába mondtam. Ennél is zavarba ejtőbb benyomást keltett bennem, hogy az emlékezéseinket követő történészi és pszichológusi kommentároknak nem ismertem magamra. Jóllehet a zsidó közösség traumája egész életemben foglalkoztatott, és viszonyítási pontként – más vészkorszakok láttán – ma is működik bennem, magát a „trauma” kifejezést a zsidó gyermekotthonokban és a fiúárvaházban töltött évekhez nem tudom társítani. Ellenkezőleg: csonka családba, beteges és elöregedett környezetbe születtem bele, amelynek kínjait az otthon töltött hétvégeken bőségesen megtapasztaltam. Türelmetlenül vártam a vasárnap késő délutánt, amikor a Váci út – Kádár utca sarkán felülhettem a 33-as villamosra, hogy még sötétedés előtt eljussak az óbudai Zichy utca 9. szám alá, az árvaházba, az én traumamentes övezetembe.